Nicolae *FELECAN*

RELAȚIA VOCATIV / NOMINATIV LA NUMELE DE PERSOANĂ

Lista numelor de persoană din arealul maramureșean atestă numeroase dublete la forma de nominativ. Până la ora actuală, din câte știm, a fost discutată doar situația dubletului masculin *Petru* / *Petre*, foarte frecvent în Maramureș.

Forma a doua a acestui prenume, *Petre*, este explicată de Al. Graur prin vocativ, caz mult mai utilizat la numele de persoană decât la celelalte substantive. Din acest motiv, formele de vocativ au adus modificări celei de nominativ. De pildă *Petru*, nume calendaristic, corespunzător latinescului *Petrus*, din grecescul *Petros*, traducere a ebraicului *kifa* „piatră", are un vocativ normal, *Petre*. Dar, după cum vocativului *Ilie, Gheorghe, Vasile* etc. îi corespunde un nominativ *Ilie, Gheorghe, Vasile* (mai exact aceste forme se folosesc și pentru vocativ) și *Petre* a putut fi luat drept nominativ[1], idee împărtășită și de Jacques Byck[2], așa încât, la ora actuală, se folosesc, în egală măsură, la nominativ formele *Petru* și *Petre*.

În privința prenumelor feminine, terminația *-a*[3] este cea care predomină și se consolidează prin comparația cu forma articulată hotărât a substantivelor comune[4]. Dar, alături de aceasta, în antroponimia maramureșeană, sunt înregistrate și forme cu *-ă* sau cu *-e* la aceleași prenume: *Ana* / *Ană, Anuța* / *Anuță, Călina* / *Călină, Doca* / *Docă, Frasânuca* / *Frăsânucă, Ioana* / *Ioană, Măriuca* / *Măriucă, Năstaca* / *Năstacă, Terezuca* / *Terezucă* etc., *Floarea* / *Floare, Gafia* / *Gafie, Maria* / *Marie* etc. Față de această nouă formă, Domnița Tomescu, în *Gramatica numelor proprii în limba română*, face doar afirmația că „în seria feminină, această terminație (*-ă*) apare numai la variantele nearticulate *refăcute* (s. – *N.F.*) ale unor prenume terminate în *-a* (tipul formal: *Cătălină*)[5], fără să precizeze mecanismul care a dus la apariția menționată. Dar, alături de forma aceasta, în *-a*, am înregistrat, pe alocuri, și o a doua, în *-e*: *Floare, Gafie, Marie,* și acestea create după modelul numelor comune din limba vorbită[6].

BDD-A20615 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:17 UTC)

Pe baza acestor fapte, considerăm că punctul de plecare este, în toate aceste cazuri, vocativul.

Pornind de la o bogată bibliografie de specialitate referitoare la formele de vocativ[7], I. Faiciuc, în articolul *Vocativul termenilor de înrudire și al prenumelor în graiul maramureșean*, stabilește nu mai puțin de opt tipuri de vocativ, unele cu subdiviziuni, la numele de rudenie și la prenume:

I. Forme scurte, reduse prin apocopă: A. fără deplasarea accentului originar: *cocoá, cumná, mătú, nănă, nepoá, nevá, unché.* B. cu deplasarea accentului originar: 1. *finú, fratiú, moșú, nănașú, socrú, uncheșú, vărú, vâjú*, 2. *șogó*.

II. Vocative ale termenilor de înrudire terminați la nominativ în *-ă*, *-e*, cu accentul deplasat pe desinență: 1. *babắ, finắ, mamắ, mătușắ, nănașắ, soacrắ, tatắ.* 2. *badé, lelé, cuscré*.

III. Forme neapocopate ale termenilor masculini cu accentul deplasat pe penultima silabă (cf. I. B.): 1. *omúle, vărúle, vâjúle*; 2. *șogóre*.

IV. Vocative în *-le* ale cuvintelor terminate la nominativ în *-ă*, cu accentul deplasat pe penultima silabă: *mamăle, tatăle*.

V. Vocative în *-o*: *véreo, mámo, bábo*.

VI. Vocative ale termenilor masculini, identice cu formele de nominativ: *măi moș*.

VII. Îmbinări de cuvinte cu valoare de vocativ: A. termen de înrudire (sau prenume) + adjectiv posesiv: 1. *cumnatî-mea, femei-mea, frati-meu, nepotî-meu, norumea*; 2. *Văsălia nost, Ionu nost, Măria noastă*. B. Termen de înrudire (sau prenume) + prenume: 1. *uncheșu Ion, mătu Ilea, unche Ioa*. 2. *Vasile a-i Floare*.

VIII. Alte forme, identice cu cele din limba literară: 1. masculine în *-e*: *bărbate, ginere* ș.a.; 2. masculine în *-(ul)e*: *cuscrule, nănașule* ș.a.; masculine și feminine în *-ă*, *-e*, egale cu nominativul: *noră, soră, frate, lele* ș. a., cu specificarea că, în cazul prenumelor, cel mai frecvent este tipul I. A, apoi I. B. și II (1 *Ionắ*)[8].

Întrucât din bibliografia existentă, ca și din *Hărțile Atlasului lingvistic pe regiuni – Maramureș*, nu reieșea cu destulă claritate situația tuturor formelor de vocativ ale prenumelor[9], autorul menționat a extins cercetarea, în Dragomirești, numai la situația prenumelor, și a constatat că, la femei, în formele de adresare, cu sau fără pronumele *tu* sau a interjecțiilor *hăi*[10], *hei*, repartiția arată astfel:

1. forme în *-ă*: (hăi, hei, tu) Adriiană, Ană, Angelă, Anișcă, Aurelă, Danelă, Docă, Doină, Domniță, Florică, Georgetă, Ilișcă, Ioană, Marcelă, Monică, Niță, Parască (II), Porsiră (Porfiră) (II), Rodovică, Savetă, Sofică, Stelă, Tereză, Todoră, Vasâlucă, Viorică, Virgină (Virginia).

2. forme cu apocopă: (tu, hăi) Adriá, Anisí, Aní, Anú, Axắ (< Axenia), Calí (< Calina), Frosî, Ga (< Gafia), Ilea, Ioa (pân' Ieud), Ieri (< Irina), Mari, Maricu (< Maricuța), Năsta, Pala (< Pălagă), Para (< Parasca) (I, III, IV), Porsi (Porfiră) (II), Róză (III), Save (IV), Sílvă, Titiia, Todo (< Todora), Todosî, Vasî (< Vasâlea), Victo (< Victoria).

BDD-A20615 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:17 UTC)

3. forme în *-e*: Aurel'e, Deliie, Livie, Lucie, Rozal'e (I, II), Silvie, Victore (Victoria).

4. forme identice cu nominativul: Floare, Lucia.

Din exemplele prezentate se observă că unele prenume au forme de vocativ duble: Anișcă / Ani, Aurelă / Aurel'e, Ioană / Ioa, Parască / Para, Porsiră / Porsi, Savetă / Save, Silvă / Silvie, Lucie / Lucia. Cele mai frecvente sunt vocativele în *-ă* și cele cu apocopă. Nu lipsesc nici formele în *-e* ori cele identice cu nominativul. Diferențele se datorează localităților, căci nu peste tot în Maramureș sunt aceleași particularități lingvistice, sau informatorilor, unii preferând o formă și alții alta. În partea estică sunt mai numeroase formele apocopate, iar în cea vestică cele cu accent deplasat, ba chiar mai multe tipuri de vocativ coexistă în graiul aceleiași localități și chiar al aceluiași vorbitor, diferențiate însă semantic și, mai ales, stilistic: vocativul scurt se utilizează pentru a chema pe cineva din apropiere (*hăi ma*), cu excepția vocativului care-și păstrează forma redusă indiferent de distanță, iar cel cu accentul schimbat (*hăi mamắ, hăi uncheșír*) pentru a striga persoane aflate la distanță mai mare[11].

Pornind de la varietatea de forme existente și având conștiința identității formale a nominativului cu vocativul[12] la anumite prenume, vorbitorii extind analogia și la altele, având drept rezultat prezența formelor duble de nominativ, menționate la începutul articolului.

Nu am avut în vedere în acest text situația prenumelor masculine terminate în *-a* (*-ia, -ea*), de tipul Cozma, Toma, Horia, Costea etc. sau a celor în *-ă*, Gavrilă, Samuilă și a multor hipocoristice, Ioniță, Ghiță, Luță etc. Facem totuși remarca inexistenței unei a doua forme de nominativ la aceste nume, dar o analogie întâlnim totuși la derivate precum Ionica / Ionică, Vasilica / Vasilică. De toate acestea ne vom ocupa atunci când vom avea inventarul complet de prenume din arealul maramureșean.

NOTE

[1] Al. Graur, *Nume de persoane*, Editura Științifică, București, 1965, p. 139.

[2] Jacques Byck, *Influența pluralului asupra singularului*, în *Studii și articole*, Editura Științifică, București, 1967, p. 50: „nominativul Petre, în locul lui Petru, nu poate fi explicat decât plecând de la vocativul Petre".

[3] Domnița Tomescu, *Gramatica numelor proprii în limba română*, Editura All, București, 1998, p. 39.

[4] Al. Graur, *op. cit*., p. 110: „femininele sunt aproape fără excepție articulate".

[5] D. Tomescu, *op. cit*., p. 38.

[6] Grigore Brâncuș, Manuela Saramandu, *Gramatica limbii române. Morfologia*, Editura Atos, București, [f. a.], p. 25.

[7] Th. Capidan, *Vocativul în -le*, în DR, I, 1920-1921, p. 185-209; T. Papahagi, *Graiul și folclorul Maramureșului*, București, 1925; Al. Graur, *Despre vocativul românesc*, în „Grai și suflet", V, 1931; Idem, *Strigătele în românește*, în „Viața românească", XXII, 1930; Gh. Vornicu, *Maramureșul,* în „Cele trei Crișuri", XV, 1934; Sextil Pușcariu, *Limba română. I. Privire generală*,

BDD-A20615 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:17 UTC)

București, 1940, ed. II, 1976; Al. Procopovici, *Articol și vocativ*, în DR, X, 1941, p. 8-25; G. N. Dragomirescu, *Contribution à une analyse sémantique du vocatif en roumain*, în „Langue et littérature", II, București, 1943; R. Todoran, *Cu privire la repartiția graiurilor dacoromâne*, în LR, V, 1956, nr. 1; Idem, *Noi particularități ale subdialectelor dacoromâne*, în CL, VI, 1961, nr. 1; V. Rusu, *Formule de adresare în limba română (măi, mă)*, în LR, VIII, 1959, nr. 1, p. 52 ș. u.; M. Zdrenghea, *Un vocativ regional*, în *Omagiu lui Iorgu Iordan*, București, 1958, p. 939-940; Șt. Giosu, *Subdialectul maramureșean*, în „Studii și cercetări științifice", Filologie, Iași, XIII, 1963, fasc. 1; I. Pătruț, *Considerații în legătură cu vocativul românesc în -o*, în „Romanoslavica", VII, 1963, p. 87-94; Idem, *Tot despre vocativul românesc în –o*, în „Romanoslavica", X, 1964, p. 193-194; Ilie Dan, *Un vocativ regional*, în LR, XII, 1963, nr. 5, p. 527-531; Idem, *Discuții asupra vocativului românesc*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași", X, 1964, fasc. 1; I. Bujor, *Vocativul tu*, în CL, XIII, 1968, nr. 1, p. 117 ș. u.; Gh. Radu, *Observații asupra vocativului în subdialectul maramureșean*, în „Buletin științific", Seria A, Baia Mare, I, 1969, nr. 1, p. 93-96; Laura Vasiliu, *Observații asupra vocativului în limba română*, în SG, I, 1956.

[8] I. Faiciuc, *op. cit*., p. 65-66.

[9] I. Faiciuc, *op. cit*., p. 65.

[10] Interjecțiile *hăi* (*hei*), *măi* și pronumele cu valoare interjecțională *tu*, care precedă, de obicei, vocativul prenumelor și al numelor de rudenie din Mararmureș, sunt utilizate după un anumit regim și cu o anumită finalitate: echilibrează ritmul strigării prin lungirea corpului fonetic al cuvântului, indică distanța la care se află persoana strigată, respectul datorat acesteia, precum și sexul ei; prenumele bărbătești sunt precedate de *măi*, iar cele femeiești de *hăi, tu*; *hăi* precedă prenumele persoanelor respectate (masculine sau feminine): „*măi nănașule* nu se poate zice că-i hâd a zice *măi* ori *tu*, dar *hăi* nu-i așa un cuvânt de greu, nu-i o vorbă așa jecnoasă". Acestea marchează și depărtarea: „cu *hăi* poți mai tare striga, *tu* e mai închis, nu poți răcni așa tare", cf. Faiciuc, *op. cit*., p. 70-71.

[11] I. Faiciuc, *op. cit*., p. 68.

[12] Vezi exemplele date, dar și faptul că „vocativul prenumelor diminutivate este, aproape întotdeauna, identic cu nominativul", cf. I. Faiciuc, *Derivate cu sufixul diminutival –uc în Maramureș*, în CL, XVII, 1972, nr. 1, p. 105.

BIBLIOGRAFIE

1. Grigore Brâncuș, Manuela Saramandu, *Gramatica limbii române. Morfologia*, București, Editura Atos, (f. a.).

2. Jaques Byck, *Studii și articole*, București, Editura Științifică, 1967.

3. Ilie Dan, *Un vocativ regional*, în „Limba română", XII, 1963, nr. 5, p. 527-531.

4. Ilie Dan, *Discuții asupra vocativului românesc*, în „Analele științifice ale Universității «Al. I. Cuza» din Iași", X, fasc.1, 1964, p. 11 ș. u.

5. I. Faiciuc, *Vocativul termenilor de înrudire și al prenumelor în graiul maramureșean*, în „Cercetări de lingvistică", anul XVIII, nr. 1, p. 63-74, Cluj, 1973.

6. Al. Graur, *Nume de persoane*, București, Editura Științifică, 1965.

7. Sextil Pușcariu, *Limba română. I. Privire generală*, București, 1976.

8. Gh. Radu, *Observații asupra vocativului în subdialectul maramureșean*, în „Buletin științific", Seria A, Baia Mare, I, 1969, nr. 1, p. 93-96.

9. Domnița Tomescu, *Gramatica numelor proprii în limba română*, București, Editura All, 1998.

10. Laura Vasiliu, *Observații asupra vocativului în limba română*, în „Studii de gramatică", I, București, 1956.

BDD-A20615 © 2009 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:52:17 UTC)